

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Τα σύνεργα της εξάσκησής μας

I. Η γραφίδα

Παρότι η καλλιγραφία με πινέλο κρύβει μία ομορφιά που μόνον όποιος την γνώρισε κατανοεί, στην καθημερινή μας ζωή χρησιμοποιούνται στυλό και μολύβια. Στο παρόν πόνημα, αυτά τα εργαλεία γραφής ονομάζονται συλλήβδην *γραφίδες*. Ο ειδικός κύκλος εκπαίδευσης στην γραφή έχει σχεδιασθεί για τους σκοπούς της χρήσεως γραφίδος.

Το είδος των γραφικών υλών και η τεχνολογία επηρεάζουν άμεσα τον τρόπο γραφής. Όταν, ας πούμε, οι Έλληνες έγραφαν με το κοπίδι επάνω στην πέτρα, οι καμπύλες της γραφής τους ήταν αρκετά σπάνιες, ενώ τα γράμματα χαράσσονταν κατά τρόπο αρκετά γωνιώδη. Η αρχαία γραφίδα, είτε φτιαγμένη από καλάμι είτε από άλλα υλικά, διευκόλυνε τις καμπύλες. Και, προϊόντος του χρόνου, ανακαλύφθηκε η μικρογράμματη γραφή, η οποία συνέτεινε στην οικονομία χώρου επάνω στον πάπυρο ή στην περγαμηνή. Αυτά εν σχέσει με την ιστορία της γραφής στην Ελλάδα. Σε ό,τι αφορά την εξέλιξη της κινεζικής γραφής, τα πράγματα είναι παρόμοια. Είναι λογικό ότι η μαλακή μύτη ενός πινέλου δεν συμπεριφέρεται κατά τον ίδιο τρόπο που συμπεριφέρεται η σκληρή μύτη μίας γραφίδας.

Γράφοντας στα ελληνικά ή σε ευρωπαϊκές γλώσσες, υπάρχουν διάφορα είδη στυλό τα οποία λίγο πολύ είναι κατάλληλα. Εν πολλοίς μπορεί κανείς να πει ότι, εκτός αν κάποιος ενδιαφέρεται ειδικά για την καλλιγραφία, μία οποιαδήποτε γραφίδα αρκεί για να γράψει, ας πούμε, ελληνικά ή ιταλικά. Αυτό συμβαίνει διότι οι ευρωπαϊκές γλώσσες χρησιμοποιούν αλφάβητα, δηλαδή έναν γραφικό κώδικα με έναν πολύ μικρό αριθμό στοιχείων (γραμμάτων). Ο τρόπος που

Πρόλογος

δομούνται τα διάφορα αλφάβητα είναι αρκετά πιο απλός, καθώς τα γράμματα γράφονται με καμπύλες και ευθείες και στο τέλος απλώνονται σε μία ευθεία. Στα κινεζικά, δεν υπάρχουν απλώς «ευθείες» και «καμπύλες» –μάλιστα οι καμπύλες είναι αρκετά σπάνιες. Έτσι, τα κινεζικά ιδεογράμματα έχουν ένα σημαντικό ύψος και μία δομή η οποία πρέπει πάντοτε να διατηρείται, πράγμα που δεν συμβαίνει στις αλφαβητικές γραφές. Ακόμα, ενώ στις αλφαβητικές γραφές η πίεση του χεριού διατηρείται λίγο-πολύ αμείωτη, τα κινεζικά ιδεογράμματα γράφονται με έναν συνδυασμό πίεσης και χαλάρωσης του χεριού. Κατά συνέπεια, χρειάζεται μία γραφίδα που να μπορεί να κινηθεί με ευελιξία προς όλες τις κατευθύνσεις (όχι απλώς από τα αριστερά στα δεξιά), καθώς και που να μπορεί να απορροφά τους κραδασμούς που προκαλούν οι κοφτές γραμμές της κινεζικής γραφής.

Παρακάτω βλέπουμε εκείνους τους τύπους γραφίδος, οι οποίοι χρησιμοποιούνται κατά κόρον στην κινεζική γραφή και θεωρούνται περισσότερο κατάλληλοι. Πράγματι, ιδίως το αρχαίο χέρι ίσως βρει περισσότερο βολικό να χρησιμοποιήσει έναν από τους παρακάτω τρεις τύπους γραφίδος.

Από τα αριστερά προς τα δεξιά: σύγχρονη πένα, απλό στυλό υγρής μελάνης, στυλό με «μύτη – καρφί».

II. Το χαρτί

Στην μακραίωνη ιστορία της γραφής, οι άνθρωποι γράφαμε επί πολλών υλικών: σε πηλό, σε μέταλλα, σε πέτρες, σε ξύλα ακόμα και στα τοιχώματα των σπηλαίων. Ανά την ιστορία της ελληνικής γραφής θα συναντήσουμε πήλινες μυκηναϊκές πινακίδες, σφραγιδόλιθους από ημιπολύτιμους και πολύτιμους λίθους, εγχάρακτα χρυσά μινωικά δακτυλίδια κλπ. Κάποια στιγμή, αυτά τα φυσικά υλικά άρχισαν να υποχωρούν, καθώς τεχνητές γραφικές ύλες κατακτούσαν όλο και περισσότερο έδαφος και, σε αντίθεση με τις προηγούμενες, ήταν καταλληλότερες τόσο για γραφή όσο και για αποθήκευση. Τέτοιες γραφικές ύλες ήταν ο πάπυρος (χαρτί από χτυπημένα φύλλα του φυτού «πάπυρος») ή η περγαμηνή (δέρμα κατσίκας επί του οποίου έγραφαν). Αντιστοίχως κινήθηκαν τα πράγματα και στην Κίνα. Κι εκεί θα βρει κανείς γραφή επάνω σε κελύφη χελώνας, επάνω σε μπρούτζινα σκεύη, σε ξύλινες επιφάνειες κλπ.

Στην Δύση, η παραγωγή του χαρτιού αξιοποίησε διάφορες συνταγές –ορισμένες φορές μάλιστα ανακατευότανε μέσα στον πολτό ακόμα και μαλλί προβάτου. Στην Κίνα, η εμφάνιση του χαρτιού έφερε και αυτή μία επανάσταση και μία αυτονόητη αλλαγή στον τρόπο γραφής. Για πολύν καιρό οι καλλιγράφοι έφτιαχναν οι ίδιοι το χαρτί τους, συνήθως ισιώνοντας πολτό ρυζιού με ένα βαρύ ξύλο, ξεραίνοντάς τον και κόβοντάς τον μετά σε ανάλογα σχήματα. Η ανακάλυψη μίας συγκεκριμένης συνταγής κατά την δυναστεία Τανγκ (618-907 μ.Χ.) ήταν και αυτή που άνοιξε τον δρόμο για την τυπογραφία με πιεστήριο.

Στις ημέρες μας, κατά την εξάσκηση στην καλλιγραφία με πινέλο, χρησιμοποιείται ένα χαρτί αναλόγου συστάσεως. Μάλιστα το καλύτερης ποιότητας χαρτί καλλιγραφίας θεωρείται ότι παράγεται στην επαρχία Αν Χουέι (安徽 ān huī) της

Πρόλογος

ανατολικής Κίνας. Πρόκειται για το *χαρτί συάν* (宣紙 *xuān zhǐ*), το οποίο είναι λείο στην υφή και αρκετά ουδέτερο στο χρώμα, πράγμα που αναδεικνύει σε ιδανικό υλικό τόσο για καλλιγραφία όσο και για ζωγραφική. Οι λάτρεις της καλλιγραφίας χρησιμοποιούν ακόμη χαρτιά ή και τετράδια με προτυπωμένες τις μορφές των διαφόρων ιδεογραμμάτων, γράφοντας επάνω στις προκαθορισμένα μορφές. Υπάρχουν ακόμα και προτυπωμένα τετράδια τα οποία έχουν διάσημα έργα αρχαίων φιλοσόφων.

Στην καθημερινή ζωή, ωστόσο, οι Κινέζοι χρησιμοποιούν τετράδια και το χαρτί που όλοι οι σύγχρονοι άνθρωποι γνωρίζουμε από τα σχολικά μας χρόνια. Επομένως, κατά την εξάσκηση στην γραφή που προτείνει αυτός ο κύκλος εκπαίδευσης, το απλό ριγέ χαρτί του τετραδίου μας είναι αρκετό. Ωστόσο, εάν κάποιες ή κάποιοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο κεντράρισμα των ιδεογραμμάτων ή στις αναλογίες τους, μπορεί να εκτυπώσει από το διαδίκτυο το λεγόμενο *χαρτί του ιδεογράμματος «χωράφι»* (田字格 *tián zì gé*). Πρόκειται δηλαδή για φύλλα χαρτιού τα οποία είναι χωρισμένα σε τετράγωνα, τα οποία με την σειρά τους είναι χωρισμένα σε τέσσερα τεταρτημόρια, ας πούμε χωρισμένα με έναν σταυρό. Εξ ου πηγάζει και η ονομασία του στα κινεζικά, επειδή δηλαδή αυτή η διάταξη μοιάζει με το ιδεόγραμμα που σημαίνει *χωράφι* (田 *tián*). Με την βοήθεια αυτού του σταυρού, οι φίλες και οι φίλοι μπορούν να ασκηθούν ευκολότερα στην τοποθέτηση των ιδεογραμμάτων, και μάλιστα στις αναλογίες τους.